

صنعت و خدمات است. تعارض اعتقادات و ارزش‌های دینی مردم با باورهای فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی از قبیل مهمانی‌ها، جشن‌ها و رفتارهای گروهی، تأثیرپذیری ناخواسته مردم به‌ویژه جوانان از تغییرات سریع و روزافزون فناوری‌ها و انبوه اطلاعات وارداتی، زود کهنه و قدیمی شدن لوازم و وسایل اولیه زندگی از قبیل

وقتی صحبت از مصرف می‌شود، نباید بلافاصله متوجه خوردن و آشامیدن شویم. این‌ها حلقه‌های آخر هستند، کمترین اهمیت را دارند و ناظر بر کالاهای نهایی هستند. آن‌چه در زمینه اصلاح الگوی مصرف باید بیشتر از هرچیز مورد توجه قرار گیرد، مقوله بهره‌برداری (utilization) است. بهره‌برداری اولین و اصلی‌ترین حلقه مصرف است. بهره‌برداری از منابع شامل بهسازی و بهداری زیرساخت‌های شبکه‌های حامل انرژی و مواد و نیز اصلاح فرایندهای طراحی، تولید و فناوری است.

افزایش سوخت خودروها، هدر رفتن آب از لوله‌های فرسوده و از رده خارج، عمر پایین ساختمان‌ها، خرابی حامل‌های برق و آب و گاز، از جمله موارد عدم بهره‌برداری در حوزه

چشم‌انداز

بهره‌برداری، اولین حلقه فرایند مصرف

دکتر حیدر نورانی

لباس و لوازم خانگی و لوازم الکترونیک و تحمیل بازار مصرف در جهت تولید انبوه کالاهای جوامع صنعتی و استعماری، از جمله مثال‌ها و واقعیات موجود در حوزه مصرف‌هستند.

نگاه پیرامونی به مقوله مصرف، خانواده‌هایی را شامل می‌شود که به‌رغم باور قلبی و ایمانی خویش، صرفاً به جهت ارزش یا ضدارزش تلقی شدن رفتاری، به گزینش غلط دست می‌زنند. به تبع آن مهمانی‌های آن‌چنانی، غذاهای چندگانه، لباس‌های رنگارنگ، به‌رغم باور قلبی و صرفاً به‌خاطر اصرار اطرافیان و عرف عمومی جامعه بروز می‌کند و این عرف عمومی تا آن‌جا پیش رفته است که عکس

آن رفتار کردن، ضدارزش تلقی می‌شود و حتی اسباب بسیاری از نابسامانی‌های خانوادگی را فراهم می‌سازد. معروف‌ها منکر و منکرها معروف می‌نماید. جوانان همراه با تغییرات سریع و روزافزون محیط پیرامونی، به‌سرعت خواسته‌ها و نیازهای جدیدشان را مطرح می‌کنند و به‌دنبال جایگزین آن هستند؛ به‌طور مثال بسیاری از وسایل شخصی‌شان با این‌که سالم‌اند، قدیمی و خارج از مد تلقی شده و دور ریخته می‌شوند. از نظر آن‌ها وسایل موجود ناکارآمد و غیرمفیدند و قابلیت و ظرفیت وسایل جدید (اتومبیل، کامپیوتر، دستگاه‌ها و لوازم اتوماسیون اداری، گوشی‌های تلفن و ...) بالاتر است و یا هزینه نگهداری آن‌ها بسیار کمتر است.

یک ساعت فکر کردن و صد ساعت کار کردن، از جیب بابا خرج کردن، به اندازه ۱۰ نفر هندی خوردن، عادت به تنهایی کار کردن، از انجام بسیاری از کارهای مشروع و مباح شرم داشتن، از کلمه «ولش و بی‌خیالش» استفاده کردن، غرور بی‌جا در شکستن راه و روش‌ها و باورهای غلط، رودربایستی داشتن و ... از نشانه‌های مصرفی بار آلودگی ماست. اما در حوزه آموزش و فرهنگ، چگونه به «اصلاح الگوی مصرف» نگریست؛ آن‌را چگونه باید تعریف کرد و به‌استخدام درآورد؟

مراقب باشیم چیزهای دست‌پایینی از قبیل صرفه‌جویی در پذیرایی جلسات، ما را به بیراهه نکشاند و همه توجهات ما مصروف این قبیل امور نشود. شناسایی فرایندهای اصلی و اصلاح و بهبود کارکرد و عملکرد آن‌ها از عرصه‌های مهم برای بهره‌برداری درست و اصلاح الگوی مصرف است. به‌عنوان مثال اصلاح فرایند آموزشی و یاددهی - یادگیری و کاهش درصدی از افت تحصیلی دانش‌آموزان، فرصت بسیار خوبی برای صرفه‌جویی در منابع مالی و انسانی است. پایدارسازی کتاب‌های درسی و جلوگیری از دور ریخته شدن قریب به ۱۵۰ میلیون جلد کتاب پس از یک سال استفاده، سهم بزرگی در حفظ منابع خواهد داشت. نظارت دقیق و جامع بر پروژه‌های پژوهشی کلان ملی با اعتبار قابل توجه و میزان دستیابی کامل به اهداف پروژه‌ها و پژوهش‌ها، گام اساسی دیگری در اصلاح الگوی مصرف است.

در فرایند آموزش و فرهنگ، در حقیقت شناسایی گذرگاه‌های اصلی بهره‌برداری و مصرف راهی برای استفاده بهینه از منابع است، نه پرداختن به موارد جزئی و عوام‌فریبانه که نتیجه‌ای جز نارضایتی افراد در بر نخواهد داشت. بنابراین چالش‌هایی در زمینه اجرایی شدن «اصلاح الگوی مصرف» وجود دارند که عمده‌ترین آنان عبارت‌اند از:

- تعارض بین آن‌چه باور داریم و آن‌چه ارزش اجتماعی تلقی می‌شود،
 - تعارض بین لزوم استفاده مدت‌دار و معقول از وسایل و امکانات و تغییرات فناورانه و نوآورانه،
 - عادت جامعه به الگوی رفتاری مصرفی در مقابل الگوهای تولیدی،
 - سبک زندگی ایرانی-اسلامی و سبک دیگر جوامع.
- بخشی از مباحث مرتبط با «اصلاح الگوی مصرف» در حوزه اسراف و تبذیر است. اسراف «استفاده بی‌رویه به‌جا» و تبذیر «استفاده بی‌رویه نابجا» است. این دو تفاوت‌هایی دارند؛ به‌عنوان مثال آب برای شست‌وشو و استحمام است، اگر در همین مورد زیاد از حد مصرف شود، اسراف است؛ اما چنان‌چه بپهوده در خیابان رها شود یا در حین استحمام به علت پارگی دوش حمام هدر رود، تبذیر است. متأسفانه در جامعه، علاوه بر این که گرفتار اسراف هستیم، تبذیر هم می‌کنیم.